

SPELEN MET AKKOORDEN IN THEORIE EN PRAKTIJK

MUZIEKLESSEN VOOR PIANO EN KEYBOARD

DEEL 2 - AKKOORDENSHEMA'S, TOONSOORTEN EN RITME

Het systeem van toonladders en akkoorden	3
Toonladders en toonsoorten	5
Akkoorden binnen de toonladder	6
Pedalen	7
Tonica en dominant	8
Akkoordenschema's	9
Een Kwint omhoog - het kruis	11
De subdominant	14
Een kwint omlaag - de mol	16
Ritmische variatie	19
Herhaling van de majeurakkoorden I-IV-V	19
Mineurakkoorden van de majeurtoonladder	21
De kwintencirkel	24
Akkoorden van de majeurtoonsoorten	25
De toonsoorten met kruis	26
De toonsoorten met mol	28
De toonsoorten met mol (vervolg)	29
De 3/4- en 6/8-maat	30
Dynamiek	32
Vorbereiding op deel 3	35

Abel & Hommes
Spelen met akkoorden in theorie en praktijk
Deel 2 - Akkoordenschema's, toonsoorten en ritme

Redactie Jannet Fink
Vormgeving Studio Het Hogeland

Vijfde druk juli 2025
Eerste druk maart 2025

ISBN 9789079735792

Muziektechniek, muzieklessen, muziekonderwijs
NUR 668/667 Bladmuziek / Muziekinstrumenten en -techniek
BISAC MUS016000 MUSIC / Instruction & Study / Exercises
BISAC MUS023030 MUSIC / Musical Instruments / Piano & Keyboard

Deze uitgave is eerder verschenen onder de titel Begeleiden voor piano en keyboard

Een uitgave van Elmtree and Waters Publishing Nederland
www.elmwaters.com

© 2025 Elmtree and Waters, Iebele Abel en Hanna Hommes. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

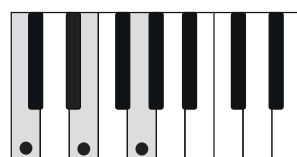
AKKOORDENSHEMA'S, TOONSOORTEN EN RITME

HET SYSTEEM VAN TOONLADDERS EN AKKOORDEN

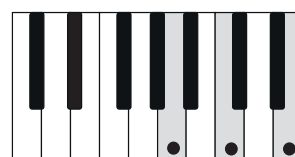
Welkom bij het tweede deel van *Spelen met akkoorden in theorie en praktijk*! In deel 1 heb je geleerd wat drieklanken en akkoorden zijn, hoe je ze kunt spelen op piano of keyboard, en wat het verschil is tussen majeur- en mineurakkoorden. Er zijn in totaal 24 majeur- en mineurakkoorden. Het is de bedoeling dat je deze na dit deel allemaal kunt spelen. In deel 2 en 3 gaan we nog een stuk verder: je leert dan de opbouw van meer dan achthonderd akkoorden begrijpen en spelen. Daarvoor hoeft je gelukkig niet al deze akkoorden uit je hoofd te leren, want er zit een eenvoudig systeem in de opbouw van akkoorden. Dit is geen bijzonder systeem dat speciaal voor deze leer methode is ontwikkeld. Het is een algemeen geldend systeem, dat vrijwel iedere muzikant gebruikt. Je hebt in deel 1 al een beetje kennis gemaakt met dit systeem.

De drieklank is de basis van alle majeur- en mineurakkoorden. De drieklank is het akkoord dat wordt gevormd door de grondtoon met de terts en de kwint daarboven. Wanneer de terts in een akkoord klein is, is het akkoord ook klein, ofwel mineur (van het Franse 'mineur' dat 'kleiner' betekent). Wanneer de terts groot is, is het akkoord ook groot, ofwel majeur ('groter' in het Frans).

De **grote terts C-E** in het C-majeurakkoord heeft een afstand van **twee hele tonen**. De **kleine terts A-C** in het A-mineurakkoord heeft een afstand van **anderhalve toon**. Hieronder laten we dat nog eens zien op het klavier:

C E G
Het **C**-akkoord **C-E-G**.
De terts **C-E** is groot.
Het akkoord is majeur.

A C E
Het **A_m**-akkoord **A-C-E**.
De terts **A-C** is klein.
Het akkoord is mineur.

Je kunt bij het spelen van een akkoord de volgorde van de noten veranderen. We noemen deze variaties in volgorde van noten de verschillende **liggingen** van het akkoord. Als voorbeeld nemen we het **C**-akkoord:

In de **grondligging** van het **C**-akkoord is de volgorde **C - E - G**.

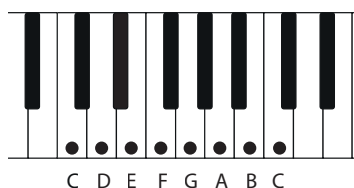
In de **eerste** ligging blijven **E** en **G** op dezelfde plaats, maar spelen we de **C** een octaaf hoger. Hierdoor klinkt het akkoord anders, terwijl de noten dezelfde zijn.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

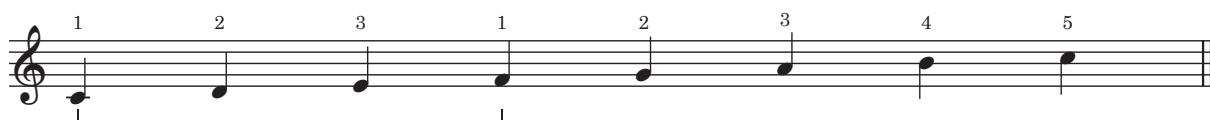
TOONLADDERS EN TOONSOORTEN

Wanneer we op het klavier de witte toetsen spelen van de C naar de volgende C, spelen we de **toonladder van C**:

Speel de toonladder van C met de rechterhand. Let op de vingerzetting: wanneer je de toonladder van C met de rechterhand speelt, beweeg je de duim onder de middelvinger door:

OEFENING 4

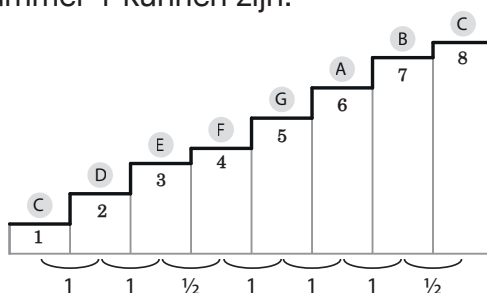

Speel de toonladder van C met de linkerhand. Let op de vingerzetting: wanneer je de toonladder van C met de linkerhand speelt, beweeg je de middelvinger over de duim:

OEFENING 5

Wanneer we een melodie zingen of spelen, gebruiken we vaak noten uit één bepaalde toonladder. Iedere stap op de toonladder heeft een nummer. De achtste stap is het octaaf en zou ook nummer 1 kunnen zijn:

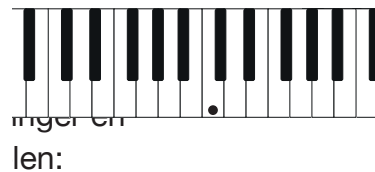
Iedere stap op de toonladder kan een hele of een halve toon omhoog gaan. In de afbeelding kun je zien dat de afstand tussen stap 3-4 en 7-8 een halve toonafstand is. Het patroon in de toonafstanden op de toonladder van C is dus:

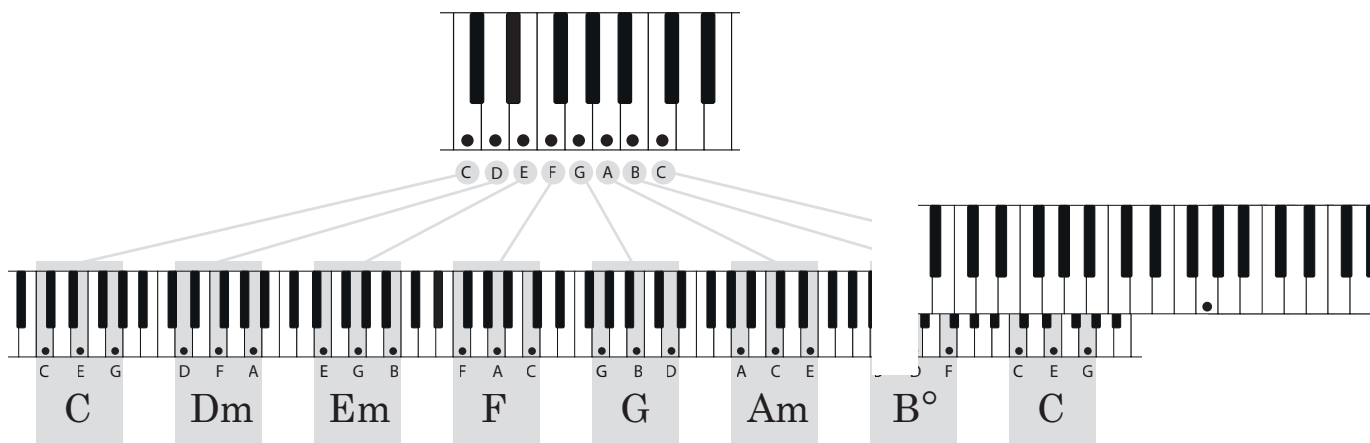
Dit patroon is kenmerkend voor alle majeurtoonladders. Wanneer we een majeurtoonladder spelen met als grondtoon de C, dan spelen we in de **toonsoort C-majeur**. 'Majeur' is Frans voor 'groot'. C-majeur en C-groot betekenen daarom hetzelfde. De toonsoort 'C-majeur' of 'C-groot' noemen we meestal kortweg 'C'.

AKKOORDEN BINNEN DE TOONLADDER

Wanneer we op iedere noot van een toonladder een drieklank vormen, dan noemen we deze akkoorden 'toonladdereigen akkoorden' of 'akkoorden binnen de toonladder'. We hebben de toonladdereigen drieklanken van C-majeur in de afbeelding uitgewerkt. Speel in de volgende oefening de drieklanken (blokken zijn aangegeven). Je gebruikt telkens drie vingers: duim, middelvinger en pink. Je kunt de drieklanken op verschillende plaatsen op het klavier spelen:

OEFENING 6

B° is een bijzonder akkoord in de reeks, omdat de kwint **B-F** hier een kleinere afstand heeft ten opzichte van de kwinten in de andere akkoorden. We noemen **B-F** daarom een **verminderde kwint**. Bij de verminderde kwint is de toonafstand slechts 3 hele tonen, in plaats van 3½ toon. In het akkoordsymbool geven we dit aan met het teken ° of **dim**, een afkorting van het Engelse 'diminished'.

De toonladdereigen drieklanken van C kunnen zowel majeur- als mineurakkoorden zijn! Probeer de logica in onderstaand overzicht goed te begrijpen:

C	De drieklank is C-E-G . De terts C-E is groot.	Het akkoord is majeur.
Dm	De drieklank is D-F-A . De terts D-F is klein.	Het akkoord is mineur.
Em	De drieklank is E-G-B . De terts E-G is klein.	Het akkoord is mineur.
F	De drieklank is F-A-C . De terts F-A is groot.	Het akkoord is majeur.
G	De drieklank is G-B-D . De terts G-B is groot.	Het akkoord is majeur.
Am	De drieklank is A-C-E . De terts A-C is klein.	Het akkoord is mineur.
B°	De drieklank is B-D-F . De terts B-D is klein. De kwint B-F is verminderd.	Het akkoord is verminderd.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

TONICA EN DOMINANT

De akkoorden op de verschillende stappen van de toonladder noemen we **trappen**. We kunnen iedere trap een nummer geven. We gebruiken hiervoor Romeinse cijfers. Majeurakkoorden geven we aan met hoofdletters, mineurakkoorden met kleine letters. In de volgende oefening staan deze symbolen onder de notenbalken:

OEFENING 9

The image shows a musical staff with two systems of treble and bass clefs. Above the staff, the chords for the C major scale are listed: C, Dm, Em, F, G, Am, B°, and C. Below the staff, the corresponding Roman numerals are listed: I, ii, iii, IV, V, vi, vii°, and I. The notes for each chord are written below the staff lines: C (G, E, C), Dm (A, F, D), Em (B, G, E), F (C, A, F), G (D, B, G), Am (E, C, A), B° (F, D, B), and C (G, E, C).

Trap **I** is de eerste trap. Het akkoord op deze trap is gebaseerd op de grondtoon. We noemen dit akkoord de **tonica**. Dit woord komt van het Griekse 'tonos', dat 'toonhoogte' betekent. Een andere belangrijke trap is **V**, de **dominant**. De tonica en dominant staan in de muzikale bekend als 'functies'. Deze naam komt voort uit het feit dat deze akkoorden een duidelijke toepassing ('functie') hebben in de harmonische opbouw van muziek.

Akkoordsymbool	C	Dm	Em	F	G	Am	B°	C
Trap	I	ii	iii	IV	V	vi	vii°	I
Functie	Tonica				Dominant			Tonica
Drieklank	C-E-G	D-F-A	E-G-B	F-A-C	G-B-D	A-C-E	B-D-F	C-E-G

Doordat de **tonica** het akkoord is op de eerste trap van de toonladder, ervaren we de tonica harmonisch als 'thuisbasis' of 'rustpunt'. Om dezelfde reden beginnen en eindigen veel muziekstukken met de tonica.

De **dominant** is het akkoord op de vijfde trap van de toonladder, een kwint boven de tonica. De naam dominant is afgeleid van het Latijnse 'dominare', wat 'heersen' betekent. De heersende functie van de dominant komt op verschillende manieren tot uiting. Ten eerste is de kwint de toonafstand die voor het menselijk gehoor klinkt als het krachtigste en meest stabiele interval. Daarnaast heeft de dominant – sterker dan de andere akkoorden – de neiging om terug te keren naar de tonica.

Wanneer je de tonica en dominant achter elkaar speelt, klinken de overgangen logisch en harmonisch. Speel in onderstaande oefening maar eens het **C**-akkoord, het **G**-akkoord en als laatste weer het **C**-akkoord. We hebben voor de duidelijkheid de functies tonica (**I**) en dominant (**V**) onderaan de notenbalk weergegeven:

OEFENING 10

The musical notation for Exercise 10 is written in 4/4 time. It consists of three measures. The first measure is labeled 'C' above and 'I' below, showing a C major triad (C4, E4, G4) in the treble and a C2 octave in the bass. The second measure is labeled 'G' above and 'V' below, showing a G major triad (G4, B4, D5) in the treble and a G2 octave in the bass. The third measure is labeled 'C' above and 'I' below, showing a C major triad (C4, E4, G4) in the treble and a C2 octave in the bass. The notes are played as quarter notes in the first two measures and as a whole note chord in the third.

Je kunt in de oefening horen dat de tonica en de dominant sterk met elkaar verbonden zijn. Dit heeft verschillende redenen. Ten eerste gebruiken beide akkoorden de noot **G**. Bovendien liggen de noten **B** en **D** uit het **G**-akkoord direct links en rechts van de grondtoon **C** van het **C**-akkoord. Zowel de **B** als de **D** van het **G**-akkoord (dominant) leiden terug naar de tonica.

AKKOORDENSHEMA'S

Een patroon van akkoorden noemen we een **akkoordenschema** of een **progressie**. Het woord progressie is afgeleid van het Latijnse 'progressario' dat 'voortgang' betekent. Kortere patronen noemen we ook wel een **cadens**. Dit komt van het Latijnse 'cadere' dat letterlijk 'vallen' betekent, en verwijst naar een afronding of afsluiting.

De combinatie van tonica en dominant zien we in veel schema's terugkomen. Een voorbeeld van een cadens die eenvoudig maar ook heel krachtig is, is **I-V-I** zoals in de vorige oefening. Je komt deze cadens overal tegen. Als een eenvoudig schema, als afsluiting van een muziekstuk, maar ook vaak als onderdeel van langere schema's.

De volgende oefening is een ander voorbeeld van **I-V-I**. De linkerhand speelt in de bas de vijfde trap – de **G** – een octaaf lager dan in de vorige oefening. Voor de functie maakt dit niet uit: deze blijft dominant (**V**):

OEFENING 11

The musical notation for Exercise 11 is written in 4/4 time. It consists of four measures. The first measure is labeled 'C' above and 'I' below, showing a C major triad (C4, E4, G4) in the treble and a C2 octave in the bass. The second measure is labeled 'I' below, showing a C major triad (C4, E4, G4) in the treble and a C2 octave in the bass. The third measure is labeled 'G' above and 'V' below, showing a G major triad (G4, B4, D5) in the treble and a G1 octave in the bass. The fourth measure is labeled 'C' above and 'I' below, showing a C major triad (C4, E4, G4) in the treble and a C2 octave in the bass. The notes are played as quarter notes in the first three measures and as a whole note chord in the fourth.

We geven de progressie onder de notenbalken aan met **I-I-V-I**, om het **harmonisch ritme** aan te geven: we spelen **I** hier namelijk twee maten. Het ritme in de wisseling van akkoorden klinkt anders dan wanneer je **I-V-I** zou spelen.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DE SUBDOMINANT

We gaan nu kijken naar een ander veelgebruikt schema, namelijk **I-IV-V-I**. Naast **I** en **V** gebruiken we voor deze progressie ook het akkoord op de vierde trap: de **subdominant**:

Akkoordsymbool	G	Am	Bm	C	D	Em	F#°	G
Trap	I	ii	iii	IV	V	vi	vii°	I
Functie	Tonica			Subdominant	Dominant			Tonica
Drieklank	G-B-D	A-C-E	B-D-Fis	C-E-G	D-Fis-A	E-G-B	Fis-A-C	G-B-D

Wat is het verschil tussen de dominant en subdominant? 'Sub' is Latijn voor 'onder'. De subdominant ligt dan ook een kwint *onder* de tonica, terwijl de dominant juist een kwint *boven* de tonica ligt. Daarnaast ligt de subdominant ook één trap onder de dominant. De noten van de vierde trap liggen dichtbij de noten van de vijfde trap. **IV** sluit dan ook goed aan op **V**; de subdominant heeft in spanningsopbouw daarom vaak een voorbereidende functie op de dominant.

Speel de volgende **I-IV-V-I** progressie maar eens. Zoals je wellicht zult horen, liggen de noten steeds mooi dicht bij elkaar. Daardoor klinkt deze progressie vloeiend en logisch. Het is dan ook een veelgebruikte progressie. Let op het gebruik van de **Fis** in het **D**-akkoord:

OEFENING 25

Oefen het spelen van **I-IV-V-I** in G-majeur met gebroken akkoorden.

OEFENING 26

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

RITMISCHE VARIATIE

We hebben eerder – in deel 1 – een overzicht gegeven van een aantal notenwaarden:

- Een hele noot (open vorm zonder stok) duurt net zo lang als twee halve noten.
- ♪ Een halve noot (open met stok) duurt net zo lang als twee kwartnoten.
- ♩ Een kwartnoot (dicht met stok) duurt net zo lang als twee achtste noten.
- ♪ Een achtste noot (dicht met vlag) duurt net zo lang als twee zestiende noten.

Tot nu toe hebben we de achtste noot nog niet gebruikt. De achtste noot kun je tegenkomen als een enkele noot met een vlag ♪ of als een groepje ♪♪♪. Je kunt ♪♪♪ ook tegenkomen als ♪♪ ♪♪, voor het ritme maakt dit niet uit.

Wanneer er achtsten in de maat staan, worden deze vaak geteld als “één-e, twee-e, drie-e, vier-e...” of in het Engels als “one-and two-and three-and four-and...”. Probeer de volgende oefening maar eens te spelen. Tel hardop mee:

OEFENING 40

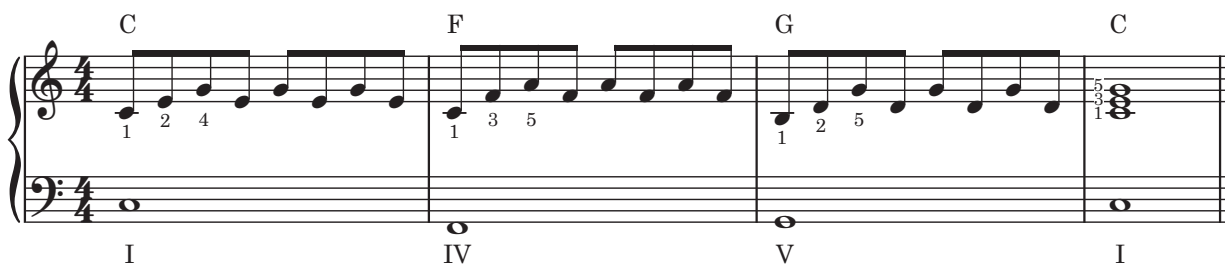

HERHALING VAN DE MAJEURAKKOORDEN I-IV-V

Je hebt inmiddels drie toonsoorten leren kennen: C, G en F. Van deze toonsoorten weet je wat de akkoorden zijn voor de tonica, dominant en sub-dominant. Probeer te onthouden dat in de majeure toonsoorten de tonica, dominant en subdominant altijd majeure akkoorden zijn! We oefenen deze akkoorden nog één keer in zowel C, G als F.

De oefening staat in C. De linkerhand speelt in de bas alleen de grondtoon:

OEFENING 41

Oefening in C. De linkerhand speelt in de bas alleen de grondtoon en de kwint:

OEFENING 42

Chords: C, F, G, C

Bass line: C, F, G, C

Scale degrees: I, IV, V, I

Oefening in G. De linkerhand speelt in de bas alleen de grondtoon:

OEFENING 43

Chords: G, C, D, G

Bass line: G, C, D, G

Scale degrees: I, IV, V, I

Oefening in G. De linkerhand speelt in de bas alleen de grondtoon en de kwint:

OEFENING 44

Chords: G, C, D, G

Bass line: G, C, D, G

Scale degrees: I, IV, V, I

Oefening in F. De linkerhand speelt in de bas alleen de grondtoon:

OEFENING 45

Chords: F, Bb, C, F

Bass line: F, Bb, C, F

Scale degrees: I, IV, V, I

Oefening in F. De linkerhand speelt in de bas alleen de grondtoon en de kwint:

OEFENING 46

Chords: F, Bb, C, F

Bass line: F, Bb, C, F

Scale degrees: I, IV, V, I

MINEURAKKOORDEN VAN DE MAJEURTOONLADDER

Wanneer we in een majeur toonsoort spelen, zijn de tonica, dominant en subdominant altijd majeurakkoorden. We gaan nu kijken naar de mineurakkoorden, en nemen daarbij opnieuw de toonladder van C als voorbeeld:

Akkoordsymbool	C	Dm	Em	F	G	Am	B [°]	C
Trap	I	ii	iii	IV	V	vi	vii [°]	I
Functie	Tonica			Subdominant	Dominant			Tonica
Noot	C-E-G	D-F-A	E-G-B	F-A-C	G-B-D	A-C-E	B-D-F	C-E-G

De trappen **ii**, **iii** en **vi** zijn mineurakkoorden en worden – zoals we in de vorige overzichten ook al zagen – als Romeinse cijfers in kleine letters geschreven. Net als de **I**, **V** en **IV** hebben deze trappen elk een eigen naam.

De tweede trap **ii** is de **supertonica**. ‘Super’ is Latijn voor ‘boven’. De supertonica ligt dan ook één trap boven de tonica:

I ii iii IV V vi vii[°] I

De supertonica deelt twee noten met de subdominant, en wordt daarom ook wel als vervanger van de subdominant gebruikt. In de oefening speel je **Dm** in plaats van **F**:

OEFENING 47

De derde trap **iii** is de **mediant**. ‘Mediant’ is Latijn voor ‘middelste’. De mediant is de derde trap vanaf de tonica en ligt precies in het midden, tussen de tonica en dominant:

I ii iii IV V vi vii[°] I

De mediant deelt twee noten met zowel de tonica als de dominant en kan daarom worden gebruikt als een alternatief voor de dominant of de tonica. In de volgende oefening gebruiken we **Em** als een variatie op **C**, waardoor de standaardprogressie **I-IV-V-I** een subtiële wending krijgt:

OEFENING 48

De zesde trap is de **submediant**. Deze ligt drie trappen lager dan de tonica. Wanneer we vanaf de tonica omhoog tellen, is het de zesde positie:

I ii iii IV V vi vii° I

De submediant deelt twee noten met de tonica en kan daarom worden gebruikt als alternatief voor de tonica. In de oefening spelen we eerst **I-IV-V-vi**, waarbij de submediant de tonica vervangt. Daarna spelen we **iii-IV-V-I**, waarbij we de tonica vervangen door **iii**:

OEFENING 49

Exercise 49 shows a sequence of chords in C major: C (I), F (IV), G (V), Am (vi), Em (iii), F (IV), G (V), and C (I). The chords are written in 4/4 time signature.

Dezelfde oefening, maar nu in G:

OEFENING 50

Exercise 50 shows a sequence of chords in G major: G (I), C (IV), D (V), Em (vi), Bm (iii), C (IV), D (V), and G (I). The chords are written in 4/4 time signature.

Dezelfde oefening, maar nu in F:

OEFENING 51

Exercise 51 shows a sequence of chords in F major: F (I), Bb (IV), C (V), Dm (vi), Am (iii), Bb (IV), C (V), and F (I). The chords are written in 4/4 time signature.

Tenslotte hebben we de zevende trap vii°. Voor nu laten we deze trap rusten. In deel 3 komen we de zevende trap tegen bij de zogenaamde septiemakkoorden.

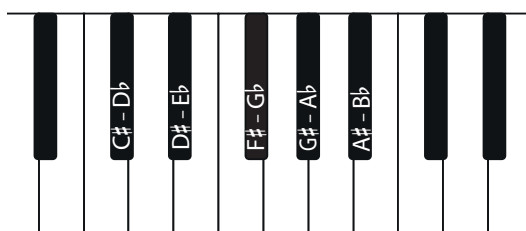
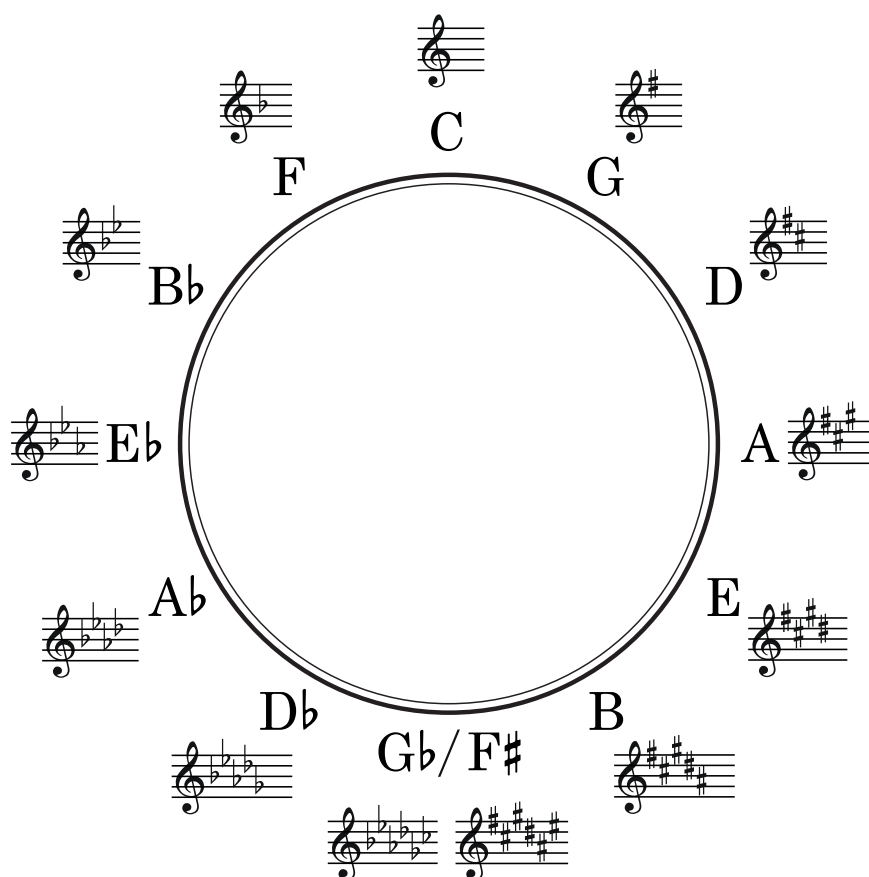
DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DE KWINTENCIRKEL

Nu we de akkoorden op de trappen van de toonladder hebben geoefend, komen we terug op de verschillende toonsoorten. We kennen inmiddels C, G (met één kruis) en F (met één mol). Maar er zijn nog veel meer toonsoorten, die je kunt herkennen aan het aantal kruisen of mollen.

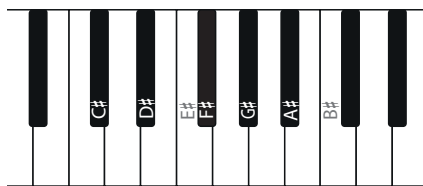
De relatie tussen voortekens en toonsoorten kan duidelijk worden weergegeven in de zogenaamde **kwintencirkel** (in het Engels *the Circle of Fifths*). De kwintencirkel is een grafische weergave van een logisch systeem, dat is gebaseerd op de opeenvolging van kwinten. Wanneer we met de klok meedraaien, komt er bij iedere kwint omhoog een kruis bij. Wanneer we tegen de klok in draaien, komt er bij iedere kwint omlaag een mol bij.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

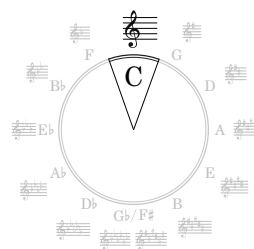
BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DE TOONSOORTEN MET KRUIS

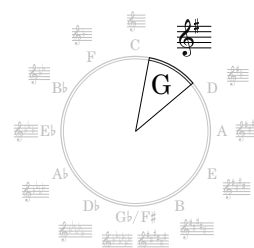
Chord progression for C major (Ionian mode):

Chord	C	Dm	Em	F	G	Am	B°	C
Treble Clef	C4, E4, G4	D4, F4, A4	E4, G4, B4	F4, A4, C5	G4, B4, D5	A4, C5, E5	B4, D5, F5	C5, E5, G5
Bass Clef	C3	F2, D3	G2, E3	A2, F3	B2, G3	C3, A2	D3, B2	C3
Scale Degree	I	ii	iii	IV	V	vi	vii°	I

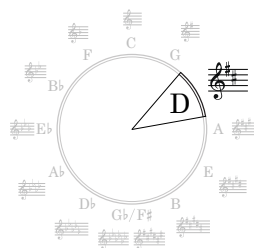
Chord progression for G major (Dorian mode):

Chord	G	Am	Bm	C	D	Em	F#°	G
Treble Clef	G4, B4, D5	A4, C5, E5	B4, D5, F5	C5, E5, G5	D5, F5, A5	E5, G5, B5	F5, A5, C6	G5
Bass Clef	B2, G3	E3, C4	F#3, D4	A3, F#4	B3, G4	C4, E4	D4, F#4	B2, G3
Scale Degree	I	ii	iii	IV	V	vi	vii°	I

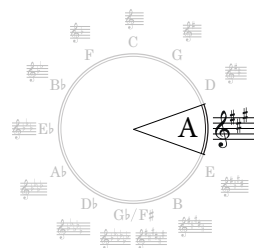
Chord progression for D major (Phrygian mode):

Chord	D	Em	F#m	G	A	Bm	C#°	D
Treble Clef	D4, F#4, A4	E4, G4, B4	F#4, A4, C#5	G4, A4, C#5	A4, C#5, E5	B4, D5, F5	C#5, E5, G5	D5
Bass Clef	F#3, D4	B2, E3	C#3, A3	D4, B3	E4, C#4	F#4, D4	A4, C#4	F#3, D4
Scale Degree	I	ii	iii	IV	V	vi	vii°	I

Chord progression for A major (Lydian mode):

Chord	A	Bm	C#m	D	E	F#m	G#°	A
Treble Clef	A4, C#5, E5	B4, D5, F5	C#5, E5, G5	D5, F5, A5	E5, G5, B5	F#5, A5, C#6	G#5, B5, D6	A5
Bass Clef	C#3, A3	D4, B3	E4, C#4	F#4, D4	G#4, E4	A4, F#4	B4, G#4	C#3, A3
Scale Degree	I	ii	iii	IV	V	vi	vii°	I

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DE 3/4- EN 6/8-MAAT

We hebben tot nu toe met de vierkwartsmaat (4/4) gewerkt. Daar gaan we nu de drie-kwartsmaat (3/4) en de zesachtstemaat (6/8) aan toevoegen. Probeer te begrijpen hoe de symbolen voor de maatsoorten zijn opgebouwd. Het bovenste getal geeft aan hoeveel tellen er in de maat zitten. Het onderste getal geeft aan welke nootwaarde we gebruiken voor één tel.

$$\frac{4}{4} = 4 = 4 \times 1 \text{ kwartnoot}$$

$$\frac{3}{4} = 3 = 3 \times 1 \text{ kwartnoot}$$

$$\frac{6}{8} = 6 = 6 \times 1 \text{ achtste noot} = \text{♪ ♪ ♪ ♪ ♪ ♪}$$

Oefening met achtsten in 3/4-maat in C.

Speel de halve noten met een punt ♩ de hele maat. We komen later terug op deze zogenaamde **gepunteerde noten**.

OEFENING 55

Oefening met achtsten in 3/4-maat in G (met één kruis):

OEFENING 56

Oefening met achtsten in 3/4-maat in F (met één mol):

OEFENING 57

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DYNAMIEK

Wanneer je de toetsen van een piano hard in plaats van zacht aanslaat, geeft dit niet alleen een ander geluid, maar brengt het ook een ander gevoel over. Speeltechnieken die het geluid van een instrument veranderen, noemen we daarom ook wel **expressies**. Expressie door middel van volume noemen we **dynamiek**. De symbolen hiervoor noemen we **dynamische tekens**. Je bent al vertrouwd met het dynamische teken *p* dat komt van het Italiaanse 'piano' ('zacht'). Wanneer je *mp* ziet staan, speel je 'mezzo piano' oftewel matig zacht. Het teken *f* komt van 'forte', dat krachtig betekent. Bij *mf* speel je matig krachtig, maar wel luider dan *mp*.

Geleidelijk van zacht naar hard spelen, noemen we **crescendo** ('groeien'). Het teken voor crescendo is < . Geleidelijk van hard naar zacht spelen, noemen we **diminuendo** ('afnemen' of 'dimmen'). Het teken daarvoor is > .

OEFENING 62

Chords: C, Em, Am, F, C, G, C

Roman numerals: I, iii, vi, IV, I, V, I

OEFENING 63

Chords: F, C, Dm, Bb, F

Roman numerals: I, V, vi, IV, I

OEFENING 64

Chords: Bb, Gm, Eb, F, Bb, Eb, F, Bb

Roman numerals: I, vi, IV, V, I, IV, V, I

OEFENING 65

Chords: Bm, G, D, A, Bm, G, A, D

Roman numerals: vi, IV, I, V, iv, IV, V, I

In de volgende oefening gebruiken we twee nieuwe tekens: de **gepunteerde** en de **overgebonden noot**. In het Engels noemen we deze 'dotted' en 'tied notes'. We schrijven de gepunteerde noot als een gewone noot met daarachter een punt: . De punt betekent dat we de helft van de lengte bij de noot optellen. Bij een kwartnoot tellen we er dus een achtste nootlengte bij. Anders gezegd: de lengte van de noot is drie achtsten.

Hetzelfde principe geldt bij overgebonden noten. In de oefening zien we voor de linkerhand drie achtste noten staan. De eerste twee spelen we op de normale manier. De laatste achtste noot is met een overbinding (*tie*) verbonden met een gepunteerde kwartnoot. De totale lengte van de achtste noot en de gepunteerde kwartnoot is vier achtsten:

Zing de melodie mee met de akkoorden uit de vorige oefening:

OEFENING 68

HERHALING

Herhaling is één van de belangrijkste bouwstenen in de muziek. Zonder herhaling zouden we muziek al snel kunnen ervaren als vormloos. Herhalingen van harmonische schema's, melodie, ritme en dynamiek zorgen voor herkenning en structuur. Te veel herhaling kan muziek voorspelbaar en saai maken. Daarom wordt het herhaalde deel vaak net iets anders uitgevoerd, waardoor de muziek een nieuwe wending krijgt. In muzieknotatie gebruiken we voor zulke wendingen zogenaamde volta's. **Volta** is een Latijns woord dat 'wending' of 'keerpunt' betekent. Wanneer we twee volta's achter elkaar zien, betekent dit dat hetzelfde gedeelte twee verschillende afsluitingen krijgt:

Probeer de volgende oefening goed te begrijpen. In de eerste herhaling (volta 1) speel je **G-C-D-Em**. In de tweede herhaling (volta 2) speel je in de laatste maat een alternatief einde, namelijk **G** in plaats van **Em**. Dit einde is muzikaal logisch, want hiermee sluit je het stuk af met de tonica (**I**). Volledig uitgeschreven klinkt het dan zo: **G-C-D-Em | G-C-D-G**.

OEFENING 69

De volgende oefening heeft dezelfde akkoorden als de vorige oefening, maar nu met zang. De tekst is bij de tweede volta anders dan bij de eerste! Het volledige stukje zing je dus als volgt: "Oe - oe - oe - oh | Oe - oe - oe - ah".

OEFENING 70

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.

DEZE PAGINA IS NIET OPGENOMEN IN HET INKIJKEXEMPLAAR.

BLADER VERDER OM MEER PAGINA'S TE BEKIJKEN.